

Ecsmiádzin.

A szerencsétlen örmény nép mindazon csapások és nyomorgatások közepette, melyek ezidő szerint reá nehezednek, reményteljes tekintetét azon hely felé irányozza, melyet tulajdonképeni hazájának s Örményország szívének tart: Ecsmiádzin felé. Ott székel az ő kedves katolikosza, kita nép általánosan szeretett „atyus“-ának (örményül Hájrig-nak) nevez, s ki közelebbről Szt-Pétervárra utazott, hogy kikérje az orosz czár védelmét a mohamedánok erőszakoskodásai ellen.

Termékeny, sűrűn benépesített fensíkon fekszik az országnak ezen régi fővárosa — Vághársábád, mely egykor nevezetes volt, most azonban körülbelől 7000 lakóssággal bíró kis város.

A város közepén, magas kőfalakkal kerítve, emelkedik ki a régi ecsmiádzini kolostor, mely a kereszténység felvétele óta állandóan a minden örmények patriárkhájának székhelye. Több kisebb-nagyobb megszakítással 1474 évet töltöttek itt a katolikoszok.

Délfelé égszinű távolban emelkednek a nagy és kis Ararátnak örökös hóval fedett hegycsúcsai. A hegy lábánál folyik az Áráxes vize, az örmények Rajnája.

Észak felől az Árákádz hegy zárja el a kilátást. Egy régi hagyomány szerint: a Megváltó e helyen jelent meg az örmény egyház alapítójának, Világosító-Szt-Gergelynek álmában, Ki a földet egy kalapácsütéssel megérintette. „Az Egyszülött leszállt!“ Ezért nevezte el az örmény e helyet saját nyelvén „Ecsmiádzin“-nek (*Աջմածին*). Ennek emlékéül Gergely ugyanott templomot építtetett, mely jelenleg is minden örménynek nemzeti szentélye — s megjelölte a szent helyet egy oltárral. Minden évszázad toldott valamit e csoda-épitményhez, míg végre teljes befejezést nyert.

E templom az ő hatalmas oszlopaival, vastag falaival a szemlélőre bizonyos komor benyomást tesz; körfala befoglalja a tulajdonképeni kolostort, valamint a püspökök, archimándriták és szerzetesek lakásait is. Valamennyinek, úgy a magasabb, mint az alantabb rangúaknak öltönye egyenlő, hosszú fekete talár bő ujjakkal. A főt egy három szögletes csuha fedi; a patriarkháét gyémánt kereszt ékíti, mely a czár adománya. A tonsura Örményországban ismeretlen; haj- és szakállviselet szabad. Az említett körfalon belül van a patriarkhának palotája, továbbá a könyvtár, mely régi nyomtatványokat, s körülbelől 5000 (köztük nagyon értékes) kéziratot tartalmaz; végül a nyomda, melyben a patriarkha közlönye: az „Ararát“ című, egyházi s tudományos havi folyóirat nyomatik. A körfalon kívül fekszik a nagyszerű akadémia, mely 1873-ban IV. György patriarkha által alapított, mely csakhamar átvette az örmény nemzet szellemi életének vezetését. Ebbe az akadémiába évente nagyszámú ifjakat vesznek fel Örményország minden tartományából; a szegények díjtalan ellátásban részesülnek. A kiadásokat a kolostor tulajdonát képező földbirtok, szőlőhegyek és baromtenyésztés jövedelméből fedezik. A kolostornak költsége évenként mintegy 150.000 rubel. Van itt a kolostor könyvtárán kívül egy más könyvgyűjtemény is, mely örmény és különböző európai nyelvű

tankönyveket és folyóiratokat foglal magában. A tantárgyak: theologia, philosophia, paedagogia, örmény, orosz, német, francia nyelv, irodalom és történelem. A tanárok majdnem mindnyájan magasabb német tanintézetekben végezték tanulmányaikat. Örményország jelenleg is küld ki évről-évre tanulókat a német egyetemekre, akadémiákba stb. Az országnak majdnem minden püspöke, papja és tanítója Ecsmiádzinben nyeri kiképzését; innen sugárzik ki Örményország szellemi élete.

A jelenlegi patriárkhának elődje 1891-ben elhalálozván egybe sereglének a képviselők minden felől: összeült a szent-synodus az orosz procurator elnöklete alatt. Megejtette az új választást; a két jelölt közül a csár Megêrdics Krimián-t erősítette meg.

E szegény polgárszülők gyermeke Vánban született s szükös kiképzését Konstantinápolyban nyerte, hol hosszú időn át mint tanító tevékenyen működött. Az egyházi rend felvétele után neje nemsokára meghalt, miért ő kolostorba huzódott. Mint Várak apátja Ván közelében, egy iskolát alapított és kiadta a „Váspurágáni Sas“ című folyóiratot. Szorgalmasan gyűjtötte a könyveket, kéziratokat és régiségeket; európai minta szerint megjavította a mezőgazdaságot, noha mindezekhez eszközei csekélyek voltak. Midőn itt már tovább magát fenn nem tarthatta, elment Musba, a hol mint a Keresztelő-Szt-János kolostorának apátja és mint püspök áldásdúsan működött népe javára, melyet később is, mint konstantinápolyi patriarkha (e méltóságot négy évig viselte) a kormány tulajkosai, s a rabló kurdok ellenében erélyes védelmébe vett.

Az orosz-török háború után mint népének legalkalmasabb képviselője, ő küldetett el a berlini kongresszusra; ott három társával (Choren Nárbej érsek, Dseráz Minász és Pápázián) együttesen az örmény kérdésben a hatalmak oly érdeklődését tudta felkölteni, hogy a berlini szerződés 61. pontja szerint Törökország kötelezettséget vállalt magára arra, hogy Örményországban a reformokat létre hozza; de felvállalt kötelezettségének maig sem tett eleget. Bizonyos ideig visszavonulva élt Jeruzsálemben, míg őt népe a legmagasabb méltóságra emelte.

Krimián a népből kiemelkedett lelkes hazafi, kitünő szónok és ünnepest költő; nemzetfelei közül ő a legalkalmasabb nagy fontosságú állásának teljes betöltésére.

A tetterős férfi, ki népének már is oly sok áldást hozott, 76 évre terjedő korának daczára ugy a testi, mint szellemi frissesség birtokában van.

Adja az Ég! hogy teljesedésbe menjen ezen legforróbb ohajtása: „Szeretném népemet szerencsésnek látni!...“

(„Leipziger Illustrirte Zeitung“)

Simay Gergely.

Örményország hajdankori állami szervezete.*)

III.

A II. Leo által előkészített hűbéri szervezet nem volt azonnal, egy tollvonással életbe léptethető. Leo királynak sokáig kellett küzdenie, a míg elfogadtathatta alattvalóival a nyugati intézményeket és szokásokat. Két párt állott egymással szemben: az egyik, a conservatív, idegenkedéssel viseltetett az új rendszer meghonosítása iránt; a másik a reform-párt, melynek élén maga a király állott, mindinkább megbarátkozott a nyugati népek polgári és politikai institutioival. Lamproni Nerszesz tarsusi érsek érdekes adatokat hoz tudomásunkra II. Leohoz intézett levelében Örményország hűbéri szervezetéről. „Használd, ugymond kitüntetésekül az ámir (*ամիր*, herceg), hecsub (*հեշուպ*, kamarás), márbán (*մարբան*, kormányzó), szbászálár (*սպասար*, tábornok és hasonló elnevezéseket, és ne éljél a *սիր* (sire), *գնդապետ* (connétable), (*շխատ*) (chevalier) és (*լեւ*) (légat) elnevezésekkel, melyek a latinoknál szokásosak. Cseréld fel a frank viseletet és elnevezéseket, atyáid példájára, a perzsa és örmény viselettel s állítsd helyre udvarodban a régi idők szertartásait.

*) Langlois, Essai historique et critique sur la constitution sociale et politique de l' Arménie (Memoires de l' Academie Imperiale des sciences de St. Petersburg, VII. Serie, Tom. III. Szentpétervár, 1869)

Kitünik eme levélből, hogy II. Leo idejében már gyökereket vertek Örményországban a nyugati intézmények. III. Leo alatt több változtatás történt a korona főméltóságainak szervezetében. Rápun Váhrám rimes krónikája*) feljegyzé, hogy a királyi hivatalok száma megszorodott, s ettől az időponttól kezdve tényleg új tisztségek nevei jelennek meg a diplomatai okmányokban. Első helyen állott a királyság dignitariusainak sorában az arscida eredetű thákátir (király-koronázó), melyet még Valarsaces létesített. A Rupen-ek ismét felújították, a miről tanuságot tesz Constantinnak egyik adománylevele, melyben thákátir-ról vagy „az örmények koronájának meteorjá“-ról (méteor de la couronne des Ermines) történik említés. Ez a méltóság összeforrott utóbb a catholicos-ok, a patriarkhák állásával, a kik fejére tették az új uralkodóknak a koronát s eme királyi jelvény őrizői valának, a miért thakábáh-oknak (koronaöröknek) is nevezettek. A hadsereg vezére, a régi örmény satrapalis szervezetben szbárábéd nevet viselt, a melyet connétablere változtattak a Rupen-ek. A királyi kancellár eleinte a sis-i érsek volt; utóbb azonban alárendelt hivatalnokok végezték ezt a tisztet. Proximos-nak neveztek kezdetben a görög császárok helytartóját s Edessai Mátyás is ily értelemben szól erről a tisztségről. II. Leo idejétől kezdve a kincstárnok viselte ezt a czimet. Az a főúr, ki a fejedelem kiskorúsága alatt a kormányt vezette, a baile vagy bajulus volt. Méltósága azonban csak addig tartott, a míg a király elérte a nagykorúságot. Találkozunk végül a királyság hivatalnokainak sorában a minábanokkal (σπιθαμακίδαι) vagy révkapitányokkal is, kik a kikötőkben a királyt és érdekeit képviselték s élén állottak a vámkezelésnek.

A királyi birtokok eredete Kis-Örményországban amaz időpontra nyulik vissza, a midőn a muszulman betörések által ősi hazájukból kiszóritott első Rupen-ek megtelepedtek Ciliciában s az első várerődöket a görögöktől elfoglalták. Ugyanakkor, sőt még előbb is már

*) Neumann kiadása, London 1831.

örmény beköltözők hűbéri birtokokat nyertek a byzanci császároktól. Így ρ. Kogh-Vasil, Kesrun és Maras várak ura 1100-ban, Ochin, Lampron tulajdonosa 1167-ben, és Hethum, Tarsus parancsnoka 1182-ben.

Rupen fia, Constantin, első hóditotta el a görögöktől Taurus több erődített helyét s lépett föl fejedelemlékiént Gobidar földjén, a honnan elűzte a byzanci helyőrségeket s a császári hűbéreseket.*) Utódai továbbá erődöket ejtettek hatalmukba s I. Leonak a fia, Thorosz már jelentékeny területnek volt az ura, midőn a görögök elhatározták, hogy utját állják ennek az örmény hóditónak. Abulfaradj, Syriai Mihály, Edessai Mátyás, Girágosz, Váhrám Rápun, Szémpád és Guillanmo de Tyr krónikások ismételve megemlékeznek ennek a fejedelemléki hóditásairól Cilicia különböző vidékein. Makacs és véres tusákat kellett az örményeknek ezután folytatniok a görög császári hadak ellen. Nem egyszer legyőzve, elhagyni voltak kénytelenek foglalásaikat, de végre is sikerült a görög fegyveres erő visszaszorításával azok birtokában megmaradniok. A konstantinápolyi udvar egyezményre lépett az örmény fejedelmekkel, Thorosz a görög birodalom hűbéresének vallotta magát és Commen Mihály császártól sebaste, pansebaste czímet nyert.**)

A görög császárok fenhatóságától csak II. Leo idejében szabadultak véglegesen az örmények. Eme fejedelemléki alkotta voltaképen meg az új királyságot a görögöktől elfoglalt területekből s Arassus-ból, Bagras-ból, Adaliá-ból és Heraclea-ból, mely utóbbiakat Rustemtől, Cappadocia turkoman fejedelmétől hóditott el.

II. Leo hűbéri szervezetének az volt a czélja, hogy szabályozza a foglalást s megállapítsa a kölcsönös jogokat. A király ura volt az országban minden földbirtoknak, az örmény törvény szerint***) egyetlen földi helytartója Istennek, a ki iránt minden alattvaló hódolattal és engedelmességgel tartozik. A hűbéri jog szerint a föld

*) Edessai Mátyás krónikája 216—217, 432.

**) Eretz Gergely, 263 fej.

***) Tádászdnákirk, Kos Mechitár codexe. Journal asiatique 1832. T. IX. 21 l.

királyi tulajdon volt s minden birtokos csak adományozás címén tartotta annak egy részét kezeiben. A tulajdonos maga a király volt s csak hűbérese az, a kinek haszonélvezetül birtokot adott. A király maga megszabadulván a byzanci fenhatóságtól, nem volt senkinek a hűbérese s nem függött mástól, csak az isteni hatalomtól, (*ἡμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἡμῶν δὲ*) a mely kifejezéssel a Rupen-ek több pénzén találkozunk II. Leo idejétől kezdve.*) Mindazáltal a fejedelem hálából oly elnevezési formát is használt olykor okirataiban, a mely szerint a német császár és a szentszék adományozta volna neki a királyságot. Leo, ugymond, *Dei gratia rex Armeniorum, permotus, divina clementia, ad regalem dignitatem et sublimatus regali corona per manno imperii romani*. Később I. Héthum, meg óhajtván nyerni a Keleten járó franczia király, szent Lajos támogatását, ennek a fejedelemnek ajánlotta fel az országát. „Li royo d' Ermenie, olvassuk Guillanne de Naugis krónikájának egyik („Des messages que liroy d' Ermenie envoya au roy Louys en Cypre“ című) fejezetében,**) *offroit tout son royanme au roy Louys a faire sa volontè*.

A királyi uradalmak jegyzéke, a mint azt a diplomatiái okmányok számunkra fentartották, nem valami nagyon jelentékeny. A királyi birtokok először is az ország főbb városaiból, Sis-ből, Tarsus-ból és Maras-ból állottak, melyek közül az elsőt II. Leo újraépíttette, a másik kettőt a görögöktől hódították el a Rupen-fejedelmek. Továbbá Mamesdia-ból (Mopsueste), Adana-ból, melyet Willebrand „civitas regia“-nak nevez; Anazarbe-ből, a II. Leo előtti fejedelmi székhelyből; és Lajazzo-ból (Aaïae), a keresztes hadjáratok korának híres kikötőjéből, a melyet Marco Polo, a ki meglátogatta, Glacia-nak nevez, s a melyben a nyugati kereskedőházak üzleti raktárai valának. Végül pedig néhány várerődből és földekből, melyek művelői a király jobbágyai voltak s csakis az ő joghatósága alatt állottak.

*) Numismatique, De l' Armenie au moyen age, Paris 1855.

***) Recueil des hist. de France. T. XX. Vie de Saint Louis, 363 lap.

Lamproni sz. Nerszesz és Adulbaradj krónikái, valamint az egykorú okmányok bizonyosságot tesznek róla, hogy az európai hűbéri szervezet szerint kormányozott Örményországban nagy földbirtokai valának a nemességnek. Szêmpád megőrizte számunkra azoknak a főuraknak a névsorát is, a kik erődített helyek birtokában valának II. Leo megkoronáztatásakor. „Az örmény időszámítás 647-ik esztendejében (Kr. u. 1198) — így hangzik a krónikájának az a felette érdekes része — Vizkereszt napján Örményország királyává koronáztatott Leo a római egyháznak s a német császárságnak védnöksége alatt. Jelen voltak a szertartáson a következő világi személyiségek: Ádám, Bagras ura; Osder, Dséger ura; Arakujn, Hamus ura; Szêmpád, Sarovantikhar ura; Lévon, Harun ura; Sir-Uhi, Simagala ura, stb. stb.

A hosszú névsorból kitűnik, hogy az örmény nemesség II. Leo idejében igen gazdag és hatalmas volt. Utódai alatt jelentékenyen megfogyatkozott ez a gazdagság és hatalom. Már jóval kisebb eme főurak jegyzéke, a kik 1307-ben IV. Leo alatt a sis-i, és 1316-ban Ochin alatt az adana-i zsinaton megjelentek. A hűbéri birtokok egy része elenyészett, a várerődök közül többet hatalmukba ejtettek és elpusztítottak a muszulmánok. Másfelől viszont a XIV-ik századbéli diplomatiái okmányok több oly várerőd nevével is megismertetnek, a melyek Leo utódai alatt épültek (Mikailgu, Sempadagla, Dsamenka, Derendeh, stb.) II. Leo idejében hetvenkettőre ment az örményországi várerődök száma. Ochin és V. Leo alatt felényire szállott alá. Ezek közül manapság is fennáll — többé-kevésbé jó karban — mintegy husz, huszonöt. A jelentékenyebbek: Selefké, Gorigos, Ak-Kalah, Guglag, Lampron, Tarsus, Adana, Anazarbe. Tumlo-Kalessi, Ilan-Kalessi, stb.

— A befejező közlemény a jövő füzetünkben. —

Dr. Molnár Antal.

Az örmény boltos lánya,

Hét faluban nem ismerték párját,
Csodálták is a boltosék lányát,
Aki csak egyszer is nézett rája,
Ugy elfogta a bús vágy utána.

Hogy aztán csak temetőbe vágott,
Hol nincsenek sötét szemű lányok;
Mert hiába vetekedtek érte,
Ő ezt mind csak mosolyogva nézte.

Meghalt egy nap a falu bojtárja,
Ugy mondják, hogy: „A szegény bújába...”
Halovány lett a boltos lány arca,
Oh beh nagyon csodálkoztak rajta.

Sallak Róza.

Másodvirágzás.

— Ködfátyolkép. —

— Eljöttem, hogy még egyszer lássalak. Drága székely-örmény leánykám, nézz a szemembe! Szeretsz ugy-e aranyos boldogságom, szeretsz engemet?... Oh jól tudom azt, hogy szeretsz; de lehet idő, midőn kihül benned az érzés, mely most ragyogó aranyos napját képezi belső világodnak, el fog homályosulni és kihül benned ez a nap s helyét a fásult egykedvűség foglalja el, ez az ezüst-sugarú méla hold, melynek világánál a csendes éjjeleken titokszerű árnyakat lát a képzelet... Oh mert az érzemények központjának: a szívnek parancsolni nem lehet! Eljöttem, hogy mielőtt útra kelnék, még egyszer lássalak és gyönyörködjem benned. Oh mily messze leszünk majd egymástól! A Királyhágónak sziklakoronája el fogja takarni előlem a havasok kedves tündérét. De a képzelet mindennap elhozza ide lelkemet. S ha érzed, hogy a szellő körülölel, elsimitja fürteidet s homlokodon csókol, tudd meg, hogy a szellő képében én leszek. Maradj hű hozzám egyetlennem.

E szavakat hallottam utolszor annak ajkairól, kit soha többé nem láttam és nem is fogok látni ebben az életben.

Elválásunk után sűrűn váltottuk a leveleket. Olykor egy-egy szép költeményben kérdezte, hogy hű maradok-e hozzá? És én ígértem ezt, mert szentül meg voltam győződve, hogy nem fog elhomályosulni szivemben az a nap, melynek melege az iránta érzett szeretet virágait fakasztja.

Legutolsó levele így hangzott:

„Érzem, hogy már kevés ideig leszek e föld lakója. Oh ha itt lehetnél mellettem édes angyalom, mikor lelkem el akarja hagyni e porhüvelyt; ha rám borulnál s aranyos kis száddal csókot lehelnél hidegülő ajkaimra, mily szép és boldog halálom lenne! A síron túl is hű maradok hozzád. Majd a csendes nyári éjjeleken elszárnyalt lelkem visszaszáll s csalogány képében megszólal... hallgasd meg e dalt, rólad szól, selyemfürteidről, csillagszemeidről. S az ezüsfátyolon at, mit a méla hold sző bánatos arczodra, tekints felém — oly édes nekem a te tekinteted! — s én el fogok hallgatni, sugárzó lelkem megrezegteti a lombokat s téged az esti szellő körülölel, elsimitja lengő fürteidet s homlokon csókol és susogni fog ábrándos, égő, édes szerelemről... Így fogunk átélni hosszú, hosszú időket... S majd, ha a te szellemed is kibontakozik a porhüvelyből, párjavesztett csalogány képében meglátogatsz engemet... ugy-e meglátogatsz én gyönyörűségem?..... Aztán zavartalan boldogságban fogunk tölteni végnélküli időket!...”

Kimondhatatlanul fájó érzelmek közt olvastam e sorokat.

Azt irtam neki, hogy az ilyen bolondságokkal engem mélyen elkeserít, azért efféléket többé nekem ne írjon.

Nem is irt.

Levelemre hónapokig hiába vártam a választ s midőn újra írni akartam neki, hogy kérdőre vonjam, miért hallgat oly mélyen, akkor kaptam egy szomorú jelentést, mely az ő halálhírért hozta.

Nincs toll, mely képes volna leírni azt a lelki gyötrelmet, mit az a tudat okozott, hogy az, ki oly kimondhatatlanul szeretett, kiben minden reményem, vágyam, boldogságom összpontosult, hogy az a forrón szeretett férfiú nincs többé.

Napok multán beletörődtem boldogtalanságom tudatába, de lelkem előtt sötétté lett a világ, melyet kevéssel előbb még a boldogság rózsaszín szemüvegén át nézve, oly szépnek, oly vonzónak találtam.

Szellemem a képzelet világában bolyongott, hol gyászos érzéssel keblemben kerestem lelkemnek elvesztett jobbfelét.

Aztán itt hagyott az az egyetlen lény is, ki életemnek sötét útjára egy kis világosságot árasztott: drága jó anyám, hogy egészen sötét legyen a láthatárom...

Fásult egyhangúságban folytak virágtalan életemnek örömtelen napjai. S a mint egyik év a másik után eltűnt, úgy tűnedezett el lassanként arczomról is a rózsás pir; fénylő fekete hajam közé őszszálak vegyültek; sötét szememben a ragyogást hágyadt fény váltotta fel; homlokomra a bánat redőket vésett.

Az elmondottak fölött gondolkozva ültem szobám ablakánál; tekintetemet a repülő felhőkön jártatám, melyeket játszi szelek alkottak és lerontottak. Nem volt közelemben egyetlen élő lény sem. Szívemnek minden húrja oly bús, fájó hangot adott s miként a költők, kik lelkük keservének, szívük bánatának versben adnak kifejezést, sohajtva mondtam:

Multam, te gyásznak gazdag színhelye,
A szinpad benned megfásult szívem...
A bánat ez a sötét kortina:
Földig takarja gondosan, hiven...

Szavaimat elfojták a könnyek és sirattam kedves, de gyászos multamat, sivár jelenemet.

Szegény jó leány!... oh beh hervadt vagy!
Könnyekben usznak sötét szemeid,
Mivé levének ama csillogó
Ábrándok és aranyreményeid?...

Mi volt ez?! Ki hangoztatá eme szavakat? Ki keres fel engemet rideg magányomban?

Az ajtó felé pillanték s legnagyobb meglepetésemre egy férfit láték felém közeledni, egy férfit, ki már elérte élete délpontját, kit most láték először, de a ki mégis régi ismerősként tűnt fel előttem. Szólni akartam, de mintha nyelvemet valami varázslat lekötötte volna, egyetlen hangot sem birtam kiejteni.

A férfi kezemet gyöngéden megcsókolta s tekintetét hosszasan arczomon pihentetve, mondá:

— Engedje meg, hogy helyet foglalhassak mellette, azután felelek néma kérdéseire, melyeket szemeiből olvasok ki.

S mellém ülve a pamlagra, így folytatá:

— Hogy én ki vagyok s miért kerestem fel kegyedet? ezeket kérdik szemei. Nevem: Sz. Dénes. Örmény származású vagyok és rajongva szeretem dicső multú, szétvert nemzetemet; de itt a magyar hazában, mely mint szerető anya fogadott keblére, együtt érzek, örömben és bánatban a magyarokkal.

Régóta egy tövisekkel megrakott pályán működöm, nem riadva vissza a fáradságtól nevelni a magyar haza számára az ifjú nemzedéket.

Hogy miért kerestem fel kegyedet? erre is felelek nyiltan, őszintén, de előbb feleljen kegyed is e kérdésemre:

Hisz-e a telepathiában?

— Erről soha sem elmélkedtem s így kérdésére nem felelhetek, mondám, alig birva kiejteni e szavakat.

— Figyeljen csak! — vevé fel látogatóm újra a beszéd fonalát. — Én távol vidéken lakom; kegyedet most látom először testi szemeimmel és mégis régóta ismerem. Oh mily szép volt egykor gazdagon elomló hollófürteivel, márványhomlokával, csillagos szemével, rózsa-ajakával; arcza olyan volt, mint a hajnal rózsa-fénye. Lelki szemeim előtt lebegett az a külső bájjakkal és belső szép tulajdonokkal ékesített leányka és forró, mély rokonszenv támadt szivemben iránta. Ő lett eszményképem. De sajnos, kegyed — az a bájos leányka — akkor mást szeretett; érezte ezt szerető szivem a távolból.

Egyszer aztán a bánat felhője elborítá szép homlokát, ragyogó szemeit elhomályosíták a fájdalom könnyei, mert elveszté azt, kit oly nagyon szeretett s a mély lelki gyötrelém elhervasztá arczát. Azért jöttem tehát, hogy barátságomat ajánljam fel annak, kit lelki szemeimmel láttam elhervadni, de akit most is szeretek — a lelkeért. Azért kérdeztem, hogy hisz-e a telepathiában, mert oly régóta szeretem kegyedet a távolból, ismeretlenül. Látom szemeiből, érzem hogy szeretetem kegyednél viszonzásra talált. Igen, te szeretsz engem szegény jó leány! — folytatá szomorú mosolylyal öszülő bajusza alól, lelkes szemeit mély bensőséggel függesztve reám — szeretsz és én mindent elkövetek, hogy szenvedéseidért kárpótolva légy!... S ezzel karjait kitérve magához ölelt s egy hosszú, forró csókot nyomott ajkaimra. Sokáig tartott még átölelve s többször megcsókolt.

Ki akartam bontakozni karjaiból, de valami titkos varázs nem engedte ezt.

Most távozom — szóló végre felállva s kezemet ajkaihoz vonta — de később még visszatérek. S ezzel az ajtó felé indult, de mielőtt a kilincsre tette volna kezét, visszafordult s még ezt mondá:

— Ne gondold, hogy arczod bennem visszatetszést szült, hisz akkor nem csókoltalak volna meg annyiszor.

E szavak után távozott.

Leirhatlan érzelmek közt ültem darabig.

E férfi szerető szavai s szemeinek meleg tekintete új érzelmet fakasztának szívemben, mint midőn szép enyhe öszön a fák másodszor virágot hajtának. Küzdöttem ez érzélem ellen, nem akartam szeretni azt, kinek utolsó szavai ezek valának:

„Ne gondold, hogy arczod bennem visszatetszést szült...“

De ha

„A virágnak megtiltani nem lehet,

Hogy ne nyiljék, ha jön a szép kikelet...“

épp úgy nem lehet megtiltani hosszan tartó meleg öszön a másodvirágzást.

A tükörhöz léptem s vizsgálgatni kezdém arczomat.

Tehát oly rúttá változott ez arcz, melyet egykor költők megénekeltek, hogy visszatetszést szülhetne? Nem lehet rokonszenves az arcz, ha a bánat és az idő letörlek arról a boldogság rózsafényét, az ifjúság üde zománczát! Mi lehet arczomon visszatetsző? Homlokomon a bánat redője vésvé, szemeimben az átélt szenvedések kifejezése, ajkaim körül e keserű vonás! Ezek tennék arczomat visszatetszővé? hisz ezek inkább részvétet kelthetnek. És a szeretet szeművegén át még a valóban rút arcz is szépnek tűnik fel.

De vajjon szeret-e valóban? — tünődém tovább — vagy csak ámitott?

Óhajtottam volna, hogy az egész világ szemében rút legyek, csak az ő, csak egyedül az ő szemei látnák szépnek arczomat. Éreztem, hogy mennyire szeretem őt s kimondhatatlanul fájtak ama szavai. Mélyen elkeseredve borultam a pamlag szélére és hullattam könnyeimet.

Midőn jól kisírtam lelkem keservét, megtörlem szemeimet és ime közelemben egy női alakot pillanték meg habkönnyű fehér ruhában, mely úgy csillogott, mintha gyémántporzóval lett volna behintve; dús aranyhaja szétbontva hullott patyolat vállaira.

Ámulva néztem reá s kérdém:

— Ki vagy te fenséges lény?

Nem felelt.

— Leány nem vagy! — folytatóm — hisz a szellemfényétől sugárzó arczodon hasztalan keresnek szemeim egyetlen oly vonást, mely a földiséget árulná el. Angyal sem vagy, mert az angyalok a mennyországban laknak, nem jönnek ide a gyarlóságok és keservek honába. Tündér vagy talán? De nem! Tündérek létezését egy mesés korban képzelték, tehát tündér nem lehetsz, mert annak létjoga nincs! Szólj hát ki vagy?! Talán csak tünemény, melyet fántáziám varázsol szemeim elé?

— Ne vond kétségbe létezésemet és ne óhajtsd tudni kiléteimet! — szólalt meg bűvös hangon — elégedj meg azzal, ha teljesítem vágyadat, hogy azon férfi, ki az előbb távozott innét, midőn ide visszatér, az ifjúság üde zománczát szemlélhesse arczodon.

— Hogyan, te képes volnál ily csodát mívelni?!

— Ha képes nem volnék. akkor nem kerestelek volna fel.

Te nem vagy csúf! Homlokodon a lélek ül s szemeidben tükröződik, melyeknek kifejezése szelidségről, szívjóságról tanuskodik, de tekinteted komor s arczodon meglátszanak a nagy lelkeszenvedés nyomai. Bánatdult arczod s gyászöltözéked bizony rideg képet nyujtanak!

E szavak után egy üvegcset nyujtott nekem s egy finom átlátszó szövetből készült rózsaszin öltözéket nyitott szét s azt is felém nyujtá.

— Idd ki ennek tartalmát — folytatá — s arczod visszanyeri régi szépségét; szemeid ragyogókká, homlokod derültté, ajkad mosolygóvá változik. És öltsd magadra e ruhát, hogy legyen arczoddal összhangban öltözéked.

— És lelkemről eltűnik-e a ború, visszanyeri-e kedélyem ifjúkori vidámságát? kérdém.

— Bensőleg átváltoztatni téged nem áll hatalmamban — felelé. — Megelégedhetsz azzal, ha külsődön nem fognak látszani az idő és a bánat nyomai. A fák olykor őszzsel új virágokat hajtanak, de a másodvirágzást elhervasztja a dér fagyasztó hidege; szivedben is a szerelem másodszor virágzik, de életednek tavaszokra már lejárt s így szerelmed virágai gyorsan elhervadnak.

— Tehát nem leszek boldog azon férfi szerelme által?

— Nem. Csak az élet tavaszán nyilik a szívben valódi szerelem.

Annak a férfúnak is elmúlt élte tavasza. Ha titeket az igaz, önzetlen, hű baráti szeretet köteléke füzne egymáshoz, ez érzélem soha el nem hervadna szivetekben.

„Rózsa a szerelem,
Mely csak tavasszal nyit;
Babér a szeretet,
Mely örökké virit.“

E versike elmondása után eltűnt a hasonlíthatlanul gyönyörű jelenség.

Pedig kérdezni akartam tőle, hogy hát akkor miért hozta nekem a szépítő italt s a rózsaszin ruhát?

De már ha ezeknek birtokában vagyok — gondolám — használni fogom; hadd élvezzem azt a gyönyört, hogy szépségem, ifjúságom visszanyerése által minő hatást fogok azon férfira gyakorolni.

Már éppen készültem kiinni az üvegese tartalmát, hogy azután hozzá kezdjek az átöltözködéshez, de az alábbi szavakra eltűnt szemeim elől az ifjító varázs-ital s a rózsaszín ruha:

— Ha még fel sem vagy kelve, ugy mikor leszesz kész öltözékeddel?

Álmos szemeim egyik jó szomszédnőmet pillantották meg, kivel előbbi napon azt terveztük, hogy reggel a szomszédfaluba kocsizunk egy ismerősünk látogatására.

— Talán csak nem vagy beteg? kérdé.

— Nem — felelén, — csak hosszát álmodtam.

— Csak naplopó vagy! Tíz óra elmúlt. A míg felöltözködöl és reggelizel, lesz 11. Én reggelid elkészítéséhez látok, te pedig kelj fel gyorsan és öltözködj!

A míg a vig asszony a szolgálóval a konyhában készíték reggelimet, azalatt én öltözködtem.

Magamban boszankodtam, hogy álmomból fel lettem zavarva. Szerettem volna még egyszer magamat ifjúnak, szépnek látni és így avval a férfival újra találkozni — álmomban. Szeretném, ha életem folyama alatt valósággal találnék egy hozzá hasonló férfit, de a kihez csak a tiszta, önzetlen baráti vonzalom köteléke fűzne, ki az lenne nekem, a mi a vak-éjben tévelygőnek egy tündöklő fénypont.

Hanem azt nem óhajtanám, hogy szivemben a szerelem másodszor virágozzék...

Titokfátyola.

Egy örmény hősnő.

Anőrablás Örményországban nem ritkaság. Mellőzöm az elég gyakori esetek felemlítését, még arról a szomorú esetről sem szólok, midőn 1894. januárban Valárságiérből (Thophrákhále) az ott állomásozó

gyalogsági csapat egyik tisztje: Seffik oly feltűnő módon rabolta el Háruthiun ághá Etelka nevű szép leányát; de már azt az esetet, mit a Hámidije-kurdok Erzerum-vilájet, Pászén-kerület (Hászán-Ghálá) Hérhév falujában elkövettek, felemlítés nélkül nem hagyhatom. Körülvették a falut, mert el akarták fogni a pap ritkaság leányát. A falu népe, félvén a kegyetlenkedéstől, önkényt át akarta adni a leányt; de a leány „Szégyen az örménységre, szégyen a ti emberségeteknek!” kiáltással ellentáll és befut a szülői házba... Éjszaka fivérével az orosz határ felé menekül; de a hegyek közt a kurd csapat útol-éri. Egy sziklahasadékba huzódnak, honnan bizonyos ideig távol tartják maguktól a barbár, vad ellenséget: golyózáport szortak reájok; de fogy a töltés. Ekkor a leány fivérének nyakába borúl és szól: „Ime édesem! még csak két golyónk van; löj le a te drága kezeddél, hadd haljak meg előbb én és ne lássam a te haláloedat; nem mondom, hogy mit tégygy a második golyóval, hisz tudod te.” A fivér látván, hogy szeretett nővérének életét és becsületét meg nem mentheti, egyik golyót nővéreire irányozza: így legalább becsületét megmentette. — a másikat önmaga ellen fordítja. Sebesülve a kurdok kezébe került, kit előbb elkinózták, azután börtönbe vetették...

Sz. K.

Az örmény ifjú búcsúja.

Isten veled kis ház, szép akácza sorok,
 Kedves örmény lányka, édes jó barátok;
 Tudja Isten, egykor még visszajövök-e?
 Viszont láthatlak még ebbe' az életbe'?

Elszakít már a sors kedves körötekből,
 De hű emléketek, nem hal ki szivemből;
 Visszagondolok majd újra néha-néha
 Az együtt eltöltött boldogabb napokra.

Te szép örmény lányka, te valál reményem,
 Most messze távozom, s te elfelejtsz engem,

Gondolj néha rám is, még ha boldog leszesz,
De félek, hogy akkor végkép elfelejtesz.

Am ha egykor hallod bús halálhíremet,
Ne hullass érettem fájdalmas könnyeket, —
Isten veled kis ház, szép akácza sorok,
S én utánam búsan integető lombok!

(Szamosújvár.)

Ripszima.

A magyar-örmény nemes családok czímerlevelei.

Közzéteszi: dr. Temesváry János.

XXV.

Vikol család.

E magyar-örmény nemes család czímerszerzője Vikol Adeodát, erzsébetvárosi pénztárnok és jegyző volt, kit Mária Terézia királynő Bécsben 1760. október 7-én kelt czímerlevelével a közpályán kifejtett hasznos szolgálatai és a hazai kereskedelem előmozdítása körül szerzett bokros érdemeinek elismeréseül, nejével Ötvös Kátával, Kristóf, János és József fiaival, Mária leányával s valamennyi mindkét nembeli törvényes ivadékával együtt nemesi rangra emelt. E czímerlevél szövege a következő:

Nos Maria Theresia etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod cum liberalitatis potissimum, ac munificentiae radiis principum illustrari dominatus consuevissent, idque Nobis etiam ingenitum esset, ut prona semper in fovendos ornandosque subditos ferremur manu, ideo cum ad nonnulorum fidelium Nostrorum demissam commendationem Nostrae propterea factam Maiestati, tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis Deodati Vikol, regii perceptoris et notarii oppidi Nostri in Transylvania Elisabethopolitani, quae idem Nobis, Augustaeque Domui Nostrae cum praecattacta munia pro servitiis Nostri et communitatis suae bono, cuius apud aulica dicasteria Nostra procurandorum negotiorum causa bis

iam mitti, expeditique meruisset, etiam obeundo, tum vero mercaturae cum emolumento vectigalium Nostrorum operam dando exhibuisse et impendisse perhibetur, eundem Deodatum Vikol, et coniugem eius Catharinam Ötvös, filiosque Cristophorum ex priore consorte sua, Maria Szentpéteri, Ioannem et Iosephum, ac filiam Mariam ex moderna praefata, iam natos et in posterum Divina benedictione e legitimo thoro nascituros, eorundemque haeredes et posteros utriusque sexus universos, de supremae potestatis Nostrae regiae et principalis plenitudine, gratiaque speciali e statu et conditione ignobili clementer eximendo in coetum et numerum verorum ac indubitatorum antelati Principatus Nostri Transylvaniae, Partiumque eidem incorporatarum, nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum, ac Provinciarum Nostrarum Haereditiarum nobilium duximus annumerandos, cooptandos et adscribendos annuentes et ex certa scientia Nostra, animoque deliberato concedentes, ut ipsi a modo in posterum futuris et perpetuis semper temporibus omnibus iis gratiis, honoribus, privilegiis, praerogativis, immunitatibusque, quibus caeteri veri et indubitati dicti Principatus Nostri Transylvaniae, Partiumque eidem incorporatarum, nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum, ac Provinciarum Nostrarum Haereditiarum nobiles natura, iure et ab antiquo utuntur, fruuntur, et gaudent, uti, frui et gaudere possint ac valeant, haeredesque et posterii eorum utriusque sexus universi valeant atque possint. In cuius quidem Nostrae erga eundem Deodatum Vikol, praefatosque ipsius declaratae benignitatis signum, veraeque et perfectae nobilitatis testimonium haec arma, seu Nobilitatis insignia: Scutum videlicet militare erectum coeruleum, in cuius fundo aquis diluvii diffusis arca Noë auro adumbrata supernatare, tecto insidente columba candida rostro, quod utique et pedes minio tincti sunt, viridem olivae ramum deferente et alas ad volandum expandente, visitur. Scuto superincumbit galea tornearia, clathrata, seu aperta, coronataque, situ pro more ad dextram obliquo, nobilibus propria, inter iugum alarum aquilinarum

Vikol es. czimere.

expansarum nigrum columba scutaria fastigiata; laciniis dextrorsum aureis et coeruleis, sinistrorsum vero argenteis et aequae coeruleis a summitate galeae in scuti latera venuste dependentibus, illaque pulcherrime ambientibus et exornantibus, prout haec omnia in capite seu principio praesentium litterarum Nostrarum docta manu et arte pictoris genuinisque suis coloribus adumbrata et expressa lucidius ob oculos intuentium posita cernuntur, eidem Deodato Vikol, praefatisque eius gratiose danda duximus et conferenda decernentes et ex certa scientia Nostra, animoque deliberato concedentes, ut ipsi a modo in posterum futuris et perpetuis semper temporibus eadem arma, seu nobilitatis insignia more aliorum verorum et indubitatorum memorati Principatus Nostri Transylvaniae, Partiumque eidem incorporatarum, nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum ac Provinciarum Nostrarum Haereditariarum nobilium sub iisdem iuribus, privilegiis, immunitatibusque, quibus caeteri veri et indubitati praefati Principatus Nostri Transylvaniae, Partiumque eidem incorporatarum, nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum ac Provinciarum Nostrarum Haereditariarum nobiles natura, iure et ab antiquo utuntur, fruuntur et gaudent, ubique in proeliis, certaminibus, pugnis, hastiludiis, torneamentis, duellis, monomachiis, ac aliis quibusvis exercitiis militaribus et nobilitariis, nec non sigillis, velis, cortinis, aulaeis, annulis, vexillis, clypeis, tentoriis, domibus et sepulchris, generaliter vero in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub merae, verae, sincerae et indubitatae nobilitatis titulo, quo eos ab omnibus cuiuscunque status, conditionis, honoris, dignitatis et praecminentiae hominibus insignitos et ornatos dici, nominari, haberi et reputari volumus mandamusque ferre et gestare, ac iis in aevum uti, frui et gaudere possint ac valeant, haeredesque et

posterii eorundem utriusque sexus universi valeant atque possint. Imo nobilitamus, damus et conferimus harum Nostrarum maioris et authentici sigilli Nostri impendentis murimine roboratarum vigore et testimonio Litterarum mediante. Datum in civitate Nostra Vienna Austriae, die Septima mensis Octobris, Anno Domini Millesimo Septingentesimo Sexagesimo. Regorum vero Nostrorum Vigesimo.

Maria Teresia m. pr. Gabriel Comes de Bethlen m. pr.
Franciscus Bándi m pr.¹⁾

A nemes Vikol család czímere tehát a következő: A pajzs kék mezejében Noénak a vizözön hullámain haladó arany bárkáján jobbra fordult, repülésre kész, fehér galamb csőrében zöldelő olajgalyat tart. Sisakdisz: két, nyílt fekete sasszárny között a czímerképpel azonos, csőrében olajgalyat tartó fehér galamb. Foszladékok: jobbról kék-arany, balról kék-ezüst.²⁾

Zachariás család.

E nemes család czímerverszerzői néhai Zachariás János, erzsébetvárosi örmény kereskedő örökösei voltak, kiket u. m. hitestársát, szül. Ötvös Katát, János, Lukács és Tamás fiait, nem különben Julia és Anna leányait s valamennyi mindkét nembeli törvényes ivadékát Mária Terézia királynő, — tekintetbe véve a nem rég elhunyt férj, illetőleg atya hű szolgálatai által tanusított érdemeiket is, — az erzsébetvárosi Apafy Mihály-féle nemesi kuriának, melyet ennek későbbi birtokosa, Pap Samu előbb 300 frt erejéig Zachariás Jánosnál elzalogosított,

¹⁾ Az országos levéltárban őrzött eredeti fogalmazványból.

²⁾ Nagy L., ki azonban Vikol helyett Vikolyt ír, i. m. XII. köt. 189. l., nem különben Siebmacher I. i. m. IV. köt. 716. l. szintén foglalkoznak e nemes családdal s közlik annak czímerét. A Vikol, nem különben az alább tárgyalandó Zachariás család czímerében előforduló Noé bárkája a szentírás azon ismeretes soraira czéloz, mely szerint „a hetedik hónapban, a hónap huszonhetedik napján megállapodék a bárka Örményország hegyein.“ (Móz. I. könyv. 8. fejt. 4. vers.)

utóbb pedig annak örökösei fizetéseképtelenségük miatt át is engedtek, — 1000 r. frt összeg árán történt megvétele alkalmából Bécsben 1750. május 4-én kelt adománylevelével nemesi rangra emelt, ugyanazon év és hó 13-án kibocsátott czímerlevelével pedig részükre a czímer használatát is engedélyezte.

A nemesség-adományozás előzményeit és körülményeit feltűntető, 1750. május hó 4-én kelt királyi adománylevelé igy hangzik:

Nos Maria Theresia etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, Quod Nos cum ad nonnullorum fidelium Nostrorum intercessionem Nostrae propterea humillime factam Maiestati, tum vero attentis, et consideratis Fidelitate et fidelibus servitiis Joannis quondam Zacharias, Armeni Mercatoris, in Oppido Nostro Ebesfalva, seu Elisabethopoli residentis, et commorantis, quae idem quamdiu vixit Maiestati, Augustae Domui Nostrae, Patriaeque suae, memorato Principatui Nostro Transylvaniae, pro locorum et temporum diversitate, occasionum exigentia, statusque sui ratione hactenus exhibuit et impendit et Haeredes, Posterisque eius deinceps etiam non minori cum fidelitate, et industria exhibituros et impensuros confidimus, totalem igitur et integram Curiam Nobilitarem in Dominio Nostro Possessioneque Ebesfalva et Comitatu de Küküllő existente habitam, ab Illustri quondam Transylvaniae Principe Michaele Seniore Appafy Samueli Pap in et pro Tercentorum Sexaginta Sex Rhenensium florenorum et quadraginta crucigerorum Summa inscriptam, per hunc vero ob suas necessitates praefato Ioanni Zacharias in Tercentis Rhenensibus florenis inhypotecatam, et cum Haeredes Samuelis Pap ad retinendam Donationem Creditori satisfacere non possent, eidem Armeno, Ioanni Zacharias postquam idem cum praelibata Inscriptiois Summa mille Rhenenses florenos Aerario Nostro effective persolvisset, simul cum cunctis eius utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, Terris scilicet Arabilibus, cultis et incultis, Agris, Pratis, Pascuis, Campis, Foenetis, Sylvis, Nemoribus, Montibus, Alpibus, Vallibus, Vineis, Vine-

arumque Promontoriis, Aquis item Fluviis, piscinis, Piscaturis, Aquarumque Decursibus, Molendinis et eorum locis, generaliter quarumlibet utilitatum et pertinentiarum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, ad eandem Curiam Nobilitarem, de Iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, sub suis veris metis et antiquis limitibus eidem Ioanni Zacharias et eius masculini sexus descendantibus irredemptibiliter, ita tamen, ne licitum sit Ius Regium eidem collatum ullatenus in alios et in maiori summa transferre, verum omnibus viis et modis licitis illud in salvo conservare teneantur; Foemineo sexui vero, item Legatariis, et Cessionariis iure duntaxat Inscriptio, sive redemptibili, in praenotata et effective uti praemissum soluta non solum Pignoratitiae, sed etiam super additionis in simul mille Rhenenses Florenos constituite Summa, Salvis etiam meliorationum expensis, quae non ex ipso Fundo promanant, verum sumptibus Possessorum utiliter impenduntur praevia liquidatione, secundum Cameralem aestimationem tempore relevationis facta, Bonificandis, Iure perpetuo et irrevocabili dandam, donandam, conferendamque et respective redemptibili in praelibata Summa inscribendam esse duximus, vigore Benignae Resolutionis Nostrae per Aulicam Nostram in Transylvanicis, Banaticis et Illyricis ordinatam Deputationem, de dato in hac Civitate Nostra Vienna Austriae, die 9-a Mensis Martii, Anni praesentis, ad Regiam Cancellariam Nostram aequae Aulicam Transylvanicam intimatae; Assecurantes simul, et affidantes, certificantesque eosdem, quod a repetiti Ioannis quondam Zacharias masculini sexus descendantibus, neutiquam, sed etiam a Foemineo Sexu, Legatariisque, et Successoribus, non secus, nec aliter, quam deposita prius, et integre persoluta praedeclarata Mille Rhenensium florenorum summa, expensisque, ut praemissum Bonificatis, eandem Curiam Nobilitarem cum appertinentiis, Nos, Successoresque Nostri Transylvaniae Principes, et alii quicumque redimemus, reluemus, et rehabebimus, rediment, reluentque et rehabebunt; ad quod firmiter, et inviolabiliter observandum, tam Nos ipsos obligamus et ob-

stringimus, quam etiam successores Nostros Legitimos videlicet Transylvaniae Principes, et alios quorum interest, vel intererit obligatos, et modis omnibus obstrictos esse volumus, imo damus, donamus, conferimus et inscribimus, assecuramus item et affidamus, certificamus, obligamusque et obstringimus salvo iure et alieno harum Nostrarum Secretioris, et Aulici Sigilli Nostri impendentis munimine roboratarum vigore et testimonio Literarum mediante, Quas Nos in formam Privilegii redigi faciemus, ubi Nobis in specie fuerint reportatae. Datum in Civitate Nostra Vienna Austriae, die quarta Mensis Maii, Anno Domini Millesimo Septingentesimo Quinquagesimo, Regnorum vero Nostrorum decimo.

Maria Theresia m. pr.

C. Ladislaus Gyulaffy L. B. de Ratóth m. pr.

Sigismundus Csató de Delne m. pr.¹⁾

A Zachariás család és hozzátartozói részére Bécsben 1750. május 13-án kelt czímerlevél szövege pedig a következő:

Nos Maria Theresia etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod posteaquam Nos Ioannem Zacharias, Armenum mercatorem in Principatu Nostro Transylvaniae Ebesfalvensis, seu Elisabethopolitanum nuper fatis functum, haeredesque eius et posteritates universos virtute benignae donationis Nostrae ipsis sub dato Viennae die quarta mensis et anni currentis clementer factae, iuxta legum Nostri etiam memorati Principatus dictamen, in coetum et numerum verorum et indubitatorum repetiti Nostri Principatus, aliorumque Regnorum et Ditionum Nostrarum nobilium annumeravimus, retulimus et adscripsimus, denuo Nostram memorati Ioannis quondam Zacharias relicta vidua, Catharina Ötvös, filii Ioannes, Lucas et Thomas, filiae vero Iulianna et Maria, implorarunt Clementiam demisse supplicantes, quatenus Nos ex pleni-

¹⁾ Aradvármegye 1820. évi közgyűlési jegyzőkönyvének 1078. száma alatt levő hiteles másolathól.

tudine potestatis Nostrae arma etiam, seu nobilitatis insignia ipsis praemisso modo in caetum Nobilium adscriptis, haeredibusque et posteritatibus eorum universis clementer concedere dignaremur. Nos proinde cum ad nonnullorum fidelium Nostrorum intercessionem Nostrae propterea humillime factam Maiestati, tum vero humillima hac eorum instantia benigne exaudita et admissa, in uberius clementiae Nostrae testimonium haec arma, seu nobilitatis insignia: Scutum videlicet militare erectum

Zachariás cs. czimere,

duabusque assumite ductis lineis diagonalibus in tres partes sectum, cuius in media, e fundo scuti inter duas alias pyramidaliter in figura aeris assurgente parte eiusque in fundo virens cernitur collis, montem Armeniae, cui subsidentibus catachysmi aquis arca Noë insederat, repraesentans, in quem delata praelibata arca conspicitur, cui incumbit anchora sursum inter lineas diagonales erecta; in duabus vero superioribus scuti partibus, et quidem in prima rubei, leo posterioribus e pedibus erectus, naturalique colore pictus, cuius cauda in dorsum retorta est. auream crucem anterioribus pedibus sublatam tenere, in altera autem coerulei coloris, pictos albicantes gradus ursus naturali pariter suo colore effigiatus scandere conspicitur. Supra scutum galea tornearia, clathrata est posita, cui incumbit diadema regium; gemmis atque unionibus decenter ornatum, et huic cubitotenus inhaeret brachium humanum humerotenus resectum, loricatum, gladium evaginatum vola manu strictum tenens; a summitate vero, seu cono galeae teniae, seu lemnisci, hinc quidem rubei et aurei, illinc autem coerulei et argentei defluentes et in scuti latera se se diffundentes illud decenter et venuste exornant; quemadmodum haec omnia in principio seu capite praesentium litterarum Nostrarum pictoris edocta manu, propriisque et genuinis suis coloribus clarius depicta et lucidius ob oculos intuentium posita esse con-

spiciuntur, eiusdem Ioannis quondam Zacharias praerecensitis filiis et filiabus, haeredibusque et posteritatibus utriusque sexus universis benigne danda duximus et conferenda decernentes et ex certa Nostra scientia, animoque deliberato concedentes, ut ipsi a modo in posterum futuris et perpetuis semper temporibus eadem arma, seu nobilitatis insignia more aliorum verorum, antiquorum et indubitatorum praefati Principatus Nostri Transylvaniae, aliorumque Regnorum et Ditionum Nostrarum nobilium sub iisdem iuribus, praerogativis, indultis, libertatibus et immunitatibus, quibus iidem natura, vel antiqua consuetudine usi sunt et gavis, utunturque et gaudent, ubique in proeliis, certaminibus, pugnis, hastiludiis, torneamentis, duellis, monomachiis, ac aliis omnibus et singulis, ac quibusvis militaribus et nobilitaribus exercitiis, nec non sigillis, velis, cortinis, aulaeis, annulis, vexillis clypeis, tentoriis, domibus ac sepulchris, generaliter vero in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub merae, verae, sincerae, vetustae ac indubitatae nobilitatis titulo, quo eos ab omnibus cuiuscunque status, gradus, dignitatis, honoris et praeeminentiae hominibus insignitos et ornatos dici, nominari, haberi et reputari volumus et mandamus, ferre ac gestare, ac illis semper uti, frui et gaudere possint ac valeant. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes Litteras Nostras eisdem dedimus pendentes et aulici, secretiorisque sigilli Nostri munimine roboratas. Datum in civitate Nostra Vienna Austriae, die decima tertia mensis Maii, anno Domini Millesimo Septingentesimo Quinquagesimo, Regnorum vero Nostrorum decimo.

Maria Theresia m. pr.

C. Ladislaus Gyulaffy L. B. de Ratóth m. pr.

Sigismundus Csathó de Delne m. pr.¹⁾

A nemes Zachariás család címere tehát a következő: Álló ék által három részre vágott pajzs jobb vörös mezejében ágaskodó természetes színű balra fordult orosz-

¹⁾ Aradvármegye 1838. évi közgyűlési jegyzőkönyvének 722. száma alatt őrzött másolatból.

lán arany keresztet tart; a bal kék mezőben pedig természetes színű, jobbra néző medve fehér lépcsőkön fölfelé czammog; az ék alatti ezüst mezőben végül Örményországnak a vizözön hullámai által körülcsapkodott zöld hegyén Noe bárkája látható, fölötte egy függőlegesen álló horgonynyal. Sisakdísz: koronán könyöklő pánczélos jobb kar kivont görbe kardot villogtat. Foszladékok: jobbról vörös-arany, balról kék-ezüst.¹⁾

Kisebb közlemények.

Az örmény püspökség visszaállítása. A „Magyarország“ czimű politikai napilap írja: Nagyon régen, ezelőtt egy negyedszázaddal még Eötvös József báró idejében Szamosújvár városa és a hozzá tartozó körök részéről, az Erdélyben fennállott örmény katolikus püspökség visszaállítása és szerény állandó dotációja iránt kérvény adatott be a kultuszministeriumhoz. E kérvényt Gajzágó Salamon és Simay Gergely volt országgyűlési képviselők személyesen adták volt át. Egy olvasónk ma hozzánk beküldött levelében a „Magyarország“ útján emlékezteti az illetékes köröket a felterjesztésre és kérdezi, mi az oka annak, hogy az a kérvény ama nagy idő óta még el nem intéztetett, sem a folyamodóknak vissza nem küldetett, sem annak sorsáról, illetőleg a kultuszministerium elhatározásáról senki értesítést nem kapott? A kultuszministerium budget tárgyalása alkalmával nem érdektelen e kérdést felvetni.

A farsang Szamosújvártt. Nagy különbséget látunk, ha összehasonlítjuk a régi farsangokat a mostanival. Akkor állandó jó kedv, vigság uralkodott. Akkor kevesebb fáradsággal többet szereztek, a kiadás pedig kevesebb volt; most több fáradsággal kevesebbet szereznek és mégis sok a kiadás. Akkor minden héten volt egy bál a „Fácse-binyé“-ben, vagy a „Hosszúfogadó“-ban. Akkor háziason öltözve ment bálba a leány. A eseléd utánok vitte az izletes bő vacsorát. Ott aztán összetették és úgy költötték el, mint egy népes nagy család. Egy családnak a mulatság csak néhány garasába került; de azért a hamvazó szereda alig látott egy-két pártában maradt leányt, a többi mind férjhez ment. Most vagy olyan költséges ruhát ölt magára a leány, hogy a „tata“ zsebe azt megérzi, vagy — nem megy el a bálba. És mégis... Régen a vigság húshagyóködden hágott a tetőpontra. Ebéd után majdnem minden gazda befogatta szekerét, teletömte azt neveltséges álarczos, alakokkal és

¹⁾ Nagy I. és Siebmacher I. i. m. e családdal és czimereivel nem foglalkoznak.

kihajtatott; 30—40 ilyen mulatságos szekér robogott egymás után órákon át. Az útezőkon, de főleg a piacon hullámozott a nép és gyönyörködött a gyalogjáró „maszk”-ok bohoságaiban is. A gyermekeket a tánczó „turkás” mulattatta, ki csőrével szedte a sűrű krajezárokat. De már elvégezte a „turkás” ugrámozó tánczát, megy a másik ház elejébe, utána cigány zene, a zenét kíséri a feldisztett, kifestett ökör, leghátul a szekér az üres hordóval (ebbe töltötték a fölösleges bort, mit ez az álarozos menet elfogyasztani nem tudott). A „turkás” közelébe tuduló gyermek-sereget rendszeren a „goczoj” (a menet egyik kiegészítő álarozos alakja) szokta szétverni a felfujt és zsinagre erősített száraz marhahólyaggal. Ha a menet megszáro házához ért, itt kinyitották a kapút, beboesátották azt és — megvendégelték. Estefelé mindenki haza ment. Nagy vacsorával zárták be a farsangot. Másnap templomba mentek „hamút venni.” Aztán minden ember dolga után látott. Egyik kiment a pusztára, másik vásárra, a harmadik vásárolgatta a „báránybört...” Nem volt több hús és multság — húsvégig.

Közgazdasági élet.

A szamosújvári kereskedőtársulat legutóbbi közgyűlésén Esztergár László társulati titkár és ügyész által előterjesztett általános évi jelentésből kiemeljük: miszerint a vásárpiacon elhelyezése iránti indítványra nézve, melyet a városi és a vármegyei közgyűlés kedvezőleg intézett el, — a belügyminiszter fog végleges határozatot hozni; továbbá, hogy újabban több szegénysorsú kereskedősegéd anyagi támogatásban is részesítettet, — és hogy a helyi pósta államosítását érdeklő kérelem ezúttal teljesíthetőnek nem találtatott. A titkári jelentés azon ohajtásnak ad kifejezést, hogy az idei nevezetes év, melyben az ország alkotmányának ezeréves fennállása ünnepeztetik, hozza meg azon gyümölcsöket a kereskedelemre nézve, melyeket a nagyszabású nemzeti kiállítás eredményétől, valamint a közgazdasági új kiegyezés sikerétől méltán vár és remél az egész ország! Kereskedőtársulatunk (mely kiválólag örmény jelleggel bír) hazafias feladatának tekinti mindenkor nyíltan kifejezést adni, legjobb meggyőződésének, — valahányszor az ügyköréhez tartozó szakkérdések tekintetében véleményadásra felhivatik.

A szamosvölgyi vasút statisztikája. A személyszállítás 1883-ban 63,322 utasból, a teherszállitmány 48,587 tonnából állott; ezzel szemben 1894-ben 394,412 utast szállított e vasút (tekintetbe véve az időközben megszaporodott vonalait is); s ugyanezen évben 183,783 tonnát tett ki a teherszállitmány. A vasútnak 1882-ben 35,316 forint tiszta üzleti fölöslege volt, — 1894-ben pedig már 255,553 forintot mutathatott fel, plus gyanánt. A mozdonyok és waggonok száma, melyek a vasút megnyitása alkalmával igen kis számmal voltak, a múlt év végével már háromszázötöt tett ki.

Följegyezzük még, hogy e vasútnak deés — apahidai vonala 1881. szeptember 15-én, deésbesztercei vonala 1886. május 3-án, — s deés-zilahí vonala 1890. október 1-én nyílt meg.

Irodalom és művészet.

A „Méság” az „Armenia”-ról. A „Méság” czimű örmény lap (Tiflis, Kaukasz, Orosz-Örményország), mely hetenként háromszor jelenik meg, idei 6. számában (január 16) ezeket írja: „Köszönettel vettük a magyar nyelven szerkesztett „Armenia” havi szemle januári füzetét, mely a többek közt Nálbanteáncz képét és rövid életrajzát is közli. Tiszta és szép kiadás.

Árdzruni András egyetemi tanárt, a „Méság” volt nagyevű szerkesztőjének öcsesét a szentpétervári tudományos akadémia tagjává választotta.

II. Árdásesz Rómában. Megkaptuk a Tiflisben megjelenő „Dáráz” (Alak) czimű képes heti lap eddig megjelent számaait. Az első szám műmelléklete egy értékes színes történelmi kép, mely II. Árdásesz örmény királyt ábrázolja, ki roppant nagy örmény hadsereg élén Nero császár idejében akadálytalanul vonult be — Rómába.

Román-örmény naptár jelent meg Galacson, a folyó 1896. évre, több apró képpel illusztrálva, — a melynek szerkesztője: Pápázián Leontius, az ottani orthodox örmény egyház lelkesze. E két nyelvű naptár kétszáznegyven lapból áll, és az ára: fél frank.

Mi újság az örmény világban?

Az orosz közoktatásügyi miniszter, az örmény ajkú Teleáncz gróf elhalt neje 40,000 rubelt hagyott a moszkvai Lázaref-féle örmény akadémiának, hogy annak kamataiból 6 ifjú kapjon teljes ellátást; ezenkívül 10,000 rubelt hagyott a szentpétervári örmény egyháznak és 40,000 rubelt szintén ennek az egyháznak, hogy, ez avval saját házában menházat létesítsen elaggott szegény örmény nők számára.

Nubár pasának, ki a három téli hónapot gyöngélkedő egészségi állapota miatt Felső-Egyiptomban tölti az angol kormány „India esillaga” főparancsnoki jelvényét adta. Csak igen kevés azok száma, kik e jelvényt bírják.

Gyűjtés az örmények felsegélésére. London, Edinburg, Dublin, Birmingham, Glasgow és más városokban karácsony első napján a templomokban gyűjtést rendeztek az örmények felsegélésére. Mindössze 125,343 frank folyt be, mely összeget a westminsteri herceg átadta Salisbury lordnak, ki azt elküldötte a konstantinápolyi nagykövetségnek, hogy azt ossza ki...

Az örmény vérengzésekhez. A marasi örmény-katolikus püspöknek egy érdekes privát levelét közli a „Köln. Volkszeitung.“ Ez a levél a legnagyobb részletességgel festi azt az embertelen vérengzést, a melyet a törökök véghezvittek. Egyedül Marasban mintegy 900 keresztény embert mészároltak le a legkegyetlenebb módon, 150 házat, 3 templomot és 2 kollégiumot felégették s mintegy 1600 keresztény házat kiraboltak a törökök az örmény zavarások idejében. Az egész vidéken — írja a püspök levelében — a legrettenetesebb éhínség uralkodik, úgy hogy körülbelül 8000 keresztény embernek most sem jut egyéb száraz kenyérnél. A keresztény lakosok a legkétségbeejtőbb jövőnek néznek elébe, a mennyiben senki sem intézkedik arra nézve, hogy az inséget legalább némileg enyhíthessék.

Félhivatalos lapnyilatkozat. A „Sabah“ nevű török újság egy félhivatalos jellegű kommunikét teszen közzé az örményeknek megadott reformok tárgyában és ennek a közleménynek az a célja, hogy a mohamedán lakosságot a jelen izgatott viszonyok közt lecsendesítse. A közlemény arra inti a lakosságot, hogy ne higgyenek azoknak a híreszteléseknek, melyek ezekről a reformokról szárnyra keltek és felhívja a török lakosságot, hogy várjon ítéletével legalább addig, míg ezeket a reformokat életbeléptetik. A legesekélyebb ok sincs a nyugtalankodásra — mondja a félhivatalos közlemény — mert általában tudva van, hogy a szultán trónralépése óta el volt határozva, hogy üdvös reformokat fog az állami intézmények terén behozni. Azonban e reformok soha sem lehetnek oly természetűek, hogy a lakosság egyik részének a másik felett előnyöket biztosítanak, — mert a szultán összes alattvalói irányában egyenlő szeretettel viseltetik! Az ellenkező híresztelések vagy tudatlanságból vagy éppen roszakaratból származnak. A szultán és kormányának csak egy célja van: hogy összes alattvalóinak jogait egyformán biztosítsa.

Egy szelid ultimatum. Az olaszországi „Stefani-ügynökség“ arról értesült, hogy minekutána ismételten érkeznek jelentések a török birodalom különböző részeiből: hogy a keresztények ellen újlag zavargások keletkeztek, — a nagyhatalmak nagykövetei egyenként megjelentek a portánál és sürgősen felkérték a török kormányt, hogy haladéktalanul tegyen megfelelő intézkedéseket arra nézve, hogy a rend ismét helyreálltassék, mert ellenkező esetben ők fognak a teendő intézkedésekre nézve megállapodásra jutni. A nagykövetek fel fogják hívni a török külügyministert, hogy közölje velük: mit szándékozik a kormány tenni a végből, hogy a jelenlegi állapotoknak véget vessen.

Oroszország protekciója. A „Keleti Értesítő“ szerint a moszkvai orosz-örmény hitközség hálaadó istentiszteletet tartott, melyen külön imát mondtak a czár életeért; mint a kinek hatalmas közbenjárása folytán adta meg a szultán az örményeknek a reformokat. A templomi szolgálat után az ecsmiádzini örmény

„katholikus”-nak táviratot küldtek; ki szintén táviratilag üdvözölte a moszkvai örmény hitközséget s válaszában kiemeli, hogy ő is imádkozik a csár jótételeért.

A pénzügyi válság. Az „Ottomán Bank” igazgatója követelte, hogy az értékek hivatalos jegyzése elrendeltesse, — azonban a porta pénzügyministere vonakodott a bankigazgató követelésének eleget tenni azon okból, mivel a kérdésben forgó társulatok tulajdonképpen külföldi vállalatok. A pénzügyi helyzet tehát annál súlyosabbá vált, mivel senki sem mer üzletbe bocsátkozni oly értékekben, a melyek hivatalosan még nincsenek jegyezve, és mert a bankigazgató nyíltan kijelentette a pénzügyministernek, hogy ha az előterjesztett követelésnek eleget nem tesz, az „ottomán bank” többé nem váltja be a bankjegyeket. A politikai krízishez tehát még egy pénzügyi pánik járul, mely az általános forrongás között az országot az elkerülhetlennek látszó állambukás felé sodorja!

Kurdok rablásai. Rémhírek vannak elterjedve a konstantinápolyi örmények között, a kurdok újabb erőszakosságairól. Állítólag a hatóságok is sok helyen tehetetlenül állanak a kurd rablók fosztogatásaival szemben. Az a hír, hogy a kurd törzsek körében jelszóvá lett: hogy ki kell irtani az örményeket! A lakosság izgatottsága miatt a mozgalom Kisázsia nyugati részei felé még nagyobb elterjedéssel fenyeget. Nem török forrásból eredő, megbízható jelentések szerint nemcsak a kurdok, de a törökök is számos helyen kezdeményezték az örmény keresztényekkel való összeütközést.

Az új nagyvezér: Hallil Rifát pasa, (a korán megbukott Kiamil utódja) a hivatalnoki pályáról emelkedett ezen állásra; legutóbb főkormányzó volt Szmyrnában és Monastirban, s mint főkormányzó nyert meghívást a belügyministerium élére. Határozott híve a reformoknak, melyek létesítése érdekében többször erélyesen sikra szállt. A külpolitika terén teljesen új ember és senki sem mondhatná meg, melyik hatalomhoz hajlik inkább. Hivatalbeli elődjének: Kiamil pasának bukását angolbarát érzelmeinek és kiválólag azon körülménynek tulajdonítják, hogy a Currie angol nagykövettel folytatott értekezéseknél a közléseket illetőleg tovább ment, mintsem állása ezt megengedte volna.

A hatalmak közbelépése. „A Daily News” és a „Standard” a keleti kérdés fejtegetésében oda konkludálnak, hogy jó volna, ha az európai nagyhatalmak együttesen lépéseket tennének, hogy a törökországi állapotoknak véget vessenek! — Diplomaciai körök részéről a török kormány intést kapott, hogy ha a legrövidebb idő alatt a nyugalom helyre nem áll, az európai hatalmak fognak a rend helyreállítására nézve megállapodásra jutni, s az sincs kizárva, hogy ez esetben véget vetnek Törökország függetlenségének. Egy európai konferencia egybehívása is terveztetik. Szóval a helyzet egyre komolyabb és veszélyesebb lesz.

Arménia okkupációja. A „Daily News” arról értesül, hogy ha Örményországból a rossz hírek csak még néhány napig tartanak, az oroszok a többi hatalmasságok előzetes beleegyezése nélkül bevonulnak Örményországba. Egyidejűleg európai konferencia lenne oly czélból, hogy meghatározzák, meddig tarthat az orosz megszállás; valamint az okkupáció földrajzi határai is megállapítandók lennének. — A mi különösen O l a s z o r s z á g magatartását illeti, a „Neue Freie Presse” útján arról értesülünk, hogy Olaszország a maga részéről minden pontban a többi hatalmakkal teljesen egyetértőleg szándékozik eljárni.

A zeituni ütközet. Zeitunban az örménység fegyveres erővel körülvárta az ottani kaszárnyában elhelyezett török zászlóaljot; minek következtében tíz török zászlóaljot küldöttek az ostromlottak felszabadítására. Török részen tudatában vannak, miszerint a zeituni operációk és Mária helység lakosságának pacifikálása nagy nehézségekbe fog ütközni; a felkelők részéről kétségbeesett harc várható. A eredmény egyelőre ki nem számítható, — bár az örmények Zeitunban is óriási túlerővel állnak szemben. Török részről mindazáltal elrendeltetett, hogy a felkelők elnyomását gondosan készítsék elő és tervszerűen hajtsák végre; s ennélfogva a csapatok operációja ott nagy erőfeszítést fog kifejteni. — Újabban arról értesülünk, hogy a zeituni török helyőrség az ostromló örménységnek megadta magát; s az örmények itt sok fegyvernek birtokába jutva, a helyőrségi kaszárnyát megszállva tartják. Másrészről arról is említést kell tennünk, hogy a „Bábel” nevű szállítóhajó, — mely a zeituni és márási hadműveletekre kiküldött rendes csapatoknak szánt lőszerekkel és egyéb katonai felszerelési tárgyakkal volt megrakodva, — a boszporusi kikötőből elindult és S z m y r n a mellett csapatokat vesz föl az említett stratégiai pontokon, illetve azok környékén, az örmények által szorongatott török katonaság megerősítésére.

A török pénzpiacról. A pénzügyi krízis — mint írják — felülmúl mindent, a mit csak Konstantinápolyban egyáltalán lehetségesnek tartottak. A fizetési haladék (moratorium) meg fogja akadályozni egyelőre a tömeges bukást, de általános a meggyőződés, hogy a török pénzpiac nem lesz képes kötelezettségének eleget tenni. Az „ottomán bank” iránti bizalom teljesen megszűnt már, s ezrekre megy azok száma, kik a banktól kivették letéteiket, s közvetlenül a „Credit Lyonnése”-be helyezték át.

Felölős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: **SZONGOTT KRISTÓF.**

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.
